

Artonde internationella olympiaden i lingvistik

Ventspils (Lettland), 19–23 juli 2021

Uppgift för lagtävlingen

Nedan ges några meningar på garifuna-språket. De flesta kommer från två texter (*Garinagu* och *Áfaruwati méisturu luagu mua*).

- A. Aban háluahani, madein hamuti.
- B. Aban hariñagun tun uwala.
- C. Aban hayabuin súdara lun houdin aríahai hama, mahantiñu dari laruga, binafi ligía háluahani, abanti hadeiruni.
- D. Aban sunti wagía laru beya waganowa lugundun le ñeingiñela wadeirai wawiwandun lun houdin waguburigu óuchaha.
- E. Aban wayabuin lun gabarabaila wayabuin hauéi harutiñu lugundun le habuserun hayusuru-niwa kei haidamuni.
- F. Abanya hawarun lun aban lumada, Fernando liña, aban lidin áluahai lumaya aban méisturu ñeingiñe tidan IDES, Elmer.
- G. Aluguruwatu muna to luagu buiti tebegi.
- H. Anhein ayawaha irahü, bíchigame duna lun.
 - I. Ariengatina bun lun bichugunu lun.
 - J. Ariengatiñu hayabuibala.
- K. ¿Átiri bafayeha tuagu dúnigu?
- L. Bimarugaru guríara achülúra yaroun Rubadan.
- M. Dan layánuhan numa sunwandan náunabuni.
- N. Dan le achülürubai ora [sp. *hora* ‘tid, timme’] lun wounahouniwa wayabuibai Yurumein giñe, anurarügütiwa ñein giñe tidan úrüwa guríara.
- O. Dan le hachülürun lidan fulasu le, hadeirunrügü limoto [sp. *moto* ‘motorcykel’] labu likasku [sp. *casco* ‘hjälm’].
- P. Dan le tatihali nadagimei aban laluguraha halaü, dábula.
- Q. Dan me liabin búguchi, aban towen búguchu.
- R. Darí numuti irahü le meiginbai uwi.
- S. Daríti tachülürun lúguchu aban tariñagun lunla madourunla chumagü le áfarubani.

- T. Gürüla ounli núhabu.
- U. ¿Halía barumuga?
- V. Hiláguatiñu tidan giñe aban guríara lugunduti le ban hañondogunu flúaru [eng. *flour* ‘mjöl’] lun hadügun heigin umada hadüga durudia.
- W. Hou hamutu durudia tuguya aban houwegun hañibibaña ñi.
- X. Ibdieti ni woun kaba lan waluguraha.
- Y. Ibdieti tiri nóguchu lun.
- Z. ¿Ka badügubai?
- AA. ¿Kaba badüga haruga?
- AB. ¿Kaba ayánuha buagu?
- AC. ¿Ka funa uagu láfarai! ladüga hísieta uadagimanu lun.
- AD. ¿Ka ichügun dúnigu to bun?
- AE. ¿Ka unba badügai?
- AF. Keiti mabuserun wama idamuniwama, ítara gubeiñadiwa lumagiñe wachülürun lidan fulaso lira, mabuseruntiwa lun idamunibadiwa; aban wayabuin úrúwa ñaunti wagei lun wachülürun yahoun.
- AG. Láhurudaguñai larüna lau abuidagülei le.
- AH. Lárigi aban wawoura wachari lidan sun fulaso le ñiwabai lun buga gabarala lañahowniwa ereba lun weigin.
- AI. Lárigiñe ladüguni aban tiabin lagütu aban tidin adumureha luma nóguchi lun buga lafurenderun luádigimari flansu.
- AJ. Lárigiñe ladüguni lani práktika [sp. *práctica* ‘praktik’] tidan IDES, aban híchugun adagimanu lun ñein tidan tayer [sp. *taller* ‘reparationsverkstad’] lani flansu.
- AK. Lárigiñe lásurun ladüguni lani plan básiko [sp. *plan básico* ‘grundkurs’], aban lasagarun perito merkantil [sp. *perito mercantil* ‘bokhållare’]; lidinti adügai lani práktika [sp. *práctica* ‘praktik’] tidan IDES.
- AL. Lidan lubei wachülürun lidan fulaso le giribai Indura, wahati ya wele afagai sungubei wadügüni lun gabarala wawanserun.
- AM. Lidan wachülürubai Rubadan ñeingiñe wayabuin yahaun dusu lidan gádürü hati.
- AN. Ligía máluahanhabani súdara, ladüga mabuseruntu lóguchu lun ladourun.
- AO. Mafeidira wamai wañeñe.
- AP. Marihin numutibu.

- AQ. Méisturu [sp. *maestro* 'lärare'] Marlon aban liabin Balisigiñe luagu gádürü irumu lau.
- AR. Míbediwa achülürutiñu yahoun.
- AS. Nariñahali wachülürun le hun yahoun lidon fulaso le giribai Indura.
- AT. Ñeingiñe aban matrikularüwala [sp. *matricular* 'att registrera sig'] lun lebelurun kolehio [sp. *colegio* 'gymnasium'].
- AU. Ñeingiñe aban táwarun tun litiña, alugüdaun luagu doínhala dusu machülüngilila.
- AV. Ñeingiñe aban tiabin lúguchu Balisigiñe habu sun líbirigu tidan busu [sp. *bus* 'buss'] lun yahaun.
- AW. Ñeingiñe hísiyeti lun, labunugun; aniheinti aban fulasu luma ya Tres Konchas haña lun.
- AX. Ñeinti labunugua sagüti láfuridun kolehiogiñe [sp. *colegio* 'gymnasium'] raban weyu aban lidin abunugua ñein.
- AY. Nichuguba aban pópoutu bun lun basagarun gíbeti úduraü.
- AZ. Peru [sp. *pero* 'men'] aniheinti aban chumagü, aban lerederun asigenaha luma luagu fulasu le darí lun ladurun larigeirugu.
- BA. Peru [sp. *pero* 'men'] ligía hísiyeti uadagimanu lun, aban ladügun lani tayeri [sp. *taller* 'reparationsverkstad'] habiñe.
- BB. Sun le gábara lumuti ladügun lun labagaridun adüga lumuti.
- BC. Tidan aban aban hachagarun kali [sp. *cal* 'kalk'] tidon flúaru [eng. *flour* 'mjöl'] lun gabarala hounwegun.
- BD. Wéiriti eyeri le.
- BE. Wéiritu hiñaru to.
- BF. Weyu ligira aban lidin doün nege disi, machülünti, aban táwaha lani señora [sp. *señora* 'vuxen kvinna, hustru'] houn sun lumadagu anhein anihein lubei hama.
- BG. Ya Duruwiyu lebelura lidan furumiñe furendei dari lun ladüguni lagumuhoun le lisisin.
- BH. Yagiñe waruguda lun woudin Balisi, híbiri lun Nigarawoun, híbiri lun Wadimalu.
- BI. Yara Lagunurugu anihein badiya; bunaguati badiya, yuga, alugurahati watu, eifi, awasi.
- BJ. Yumbuitina hamuga anhana giara.

Garínagu

1. Jag berättar för er hur vi anlände till denna plats som heter Honduras.
2. När tiden kom för oss att bli ivägsända från S:t Vincent, flydde vi därifrån på tre skepp.
3. Sedan kom vi för att kunna komma bort från de vita [människorna] eftersom de ville använda oss som sina slavar.
4. Eftersom vi inte ville vara slavar – för ända sedan vi anlände till den platsen var vi slavar – så eftersom vi inte ville vara slavar kom vi hit på de där tre skeppen.
5. På ett [av skeppen], sedan kastade de kalk i mjölet så att de skulle dö.
6. De på ett skepp dog när de började knåda mjölet för att göra tortillas.
7. De åt tortillorna och dog på vägen.
8. Få av oss anlände hit.
9. Bara två skepp anlände till Roatán.
10. När vi anlände till Roatán, var det 12 april.
11. Härifrån åkte vi till Belize, andra till Nicaragua, andra till Guatemala.
12. Sedan bosatte vi oss alla vid stranden, för vi hittade våra försörjningsresurser där, så att våra förfäder kunde fiska.
13. Så bedriver vi jordbruk överallt så att vi kan baka kassava-bröd för oss att äta.
14. Ända sedan vi anlände till denna plats som heter Honduras har vi uthärdat allt för att kunna komma vidare.

Áfaruwati méisturu luagu mua

15. Läraren Marlon kom från Belize när han var fyra år gammal.
16. Här i Trujillo inträdde han i första klass [och stannade] tills han slutade sjätte klass.
17. Efter att han avslutade [grundskolan], kom hans mormor och pratade med min far så att han lärde sig att arbeta med trä.
18. När han började arbeta, sålde han stolar och bord.
19. Så han registrerade sig och inträdde på gymnasiet.
20. Efter att han avslutade, gjorde han sin grundkurs och fick ett diplom i bokföring; han gjorde sin praktik på IDES.
21. Efter att han gjorde sin praktik på IDES, gav de honom ett jobb där på träreparationsverkstaden.
22. Men han tyckte om arbetet och han inrättade sin verkstad i deras hus.
23. Så han tyckte om att odla; han hade mark i Tres Conchas, som de kallar det.
24. Han odlade där; varje gång han lämnade gymnasiet på eftermiddagen gick han dit för att odla.
25. Men det fanns en mestis som började gräla med honom om denna mark tills han [slutligen] sköt honom i örat.
26. Den dagen slutade, klockan var tio och han hade inte anlänt, [så] hans fru anropade alla hans vänner för att fråga dem om han var med dem.
27. Sedan sa de till henne att han inte var [med dem].
28. Så hon ringde hans moster för att fråga henne [hur det kom sig] att det redan var midnatt och han ännu inte hade anlänt.
29. De anropade, igen, en av hans vänner som heter Fernando, som gick för att leta tillsammans med en annan IDES-lärare, Elmer.
30. När de anlände till den där platsen, hittade de bara hans motorcykel och hans hjälm.

31. *Sedan letade de efter honom och hittade honom inte.*
32. *Sedan kom de till polisen så att de skulle följa med dem för att leta efter honom, [men] de [= polisen] ville inte [komma]; de letade efter honom tills nästa dag och slutligen hittade de honom.*
33. *Så hans mor kom hit från Belize med alla hans bröder i en buss.*
34. *När hans mor anlände, bad hon att de inte skulle fängsla mestisen som dödat honom.*
35. *Därför polisen letar inte efter honom, eftersom [Marlons] mor inte vill att de ska fängsla honom.*
36. *Varför skulle han döda honom! Han var en hårt arbetande person.*
37. *Där i Barranco Blanco hade han vattenmeloner; han odlade vattenmeloner, maniok; sålde ved, bönor, majs.*
38. *Allt han kunde göra för att försörja sig, det gjorde han.*

(a) Bestäm de korrekta översättningarna av de återstående meningarna:

39. *Jag ska ge dig en båt så att du fångar många fiskar.*
40. *De sa att de skulle komma.*
41. *Jag sa till dig att ge henne till honom.*
42. *Låt oss inte förlora vårt språk.*
43. *När din far kommer, kommer din mor att dö.*
44. *Hunden bet min hand.*
45. *Om pojken gråter ger du honom vatten.*
46. *Hus säljs till ett bra pris.*
47. *Den här mannen är lång.*
48. *Den här kvinnan är lång.*
49. *Jag träffade pojken som inte äter kött.*
50. *Han vet inte vad min mor heter.*
51. *Han gnuggar armen med den här kvasten.*
52. *Jag ser dig inte.*
53. *Jag skulle komma om jag kunde.*
54. *Vi vet inte vad vi ska sälja längre.*
55. *När han pratar med mig, svarar jag alltid på honom.*
56. *Vem gav dig den här klänningen?*
57. *Var sover du?*
58. *Vad gjorde du?*
59. *För vem kommer du att göra det?*
60. *Vad kommer du att göra imorgon?*
61. *Vem kommer att rekommendera dig?*
62. *Hur mycket betalade du för klänningen?*

⚠ Många garifuna-ord kommer från andra språk. I meningarna (1–62) ovan är några element lånade från följande källor:

spanska: *avanzar* [abaɲsár] ‘att komma vidare’, *aprender* [aprendér] ‘att lära’, *maestro* [maéstro] ‘lärare’, *patilla* [patíya] ‘vattenmelon’, *sacar* [sakár] ‘att ta ut, att få’, *tía* [tía] ‘moster, faster’, *tortilla* [tortíya] ‘tortilla’, *yuca* [yúka] ‘maniok’

franska: *dix* [dis] ‘10’, *douze* [duz] ‘12’, *place* [plas] ‘plats’, *premier* [prəmje] ‘först’, *quatre* [katr] ‘4’, *six* [sis] ‘6’, *table* [tabl] ‘bord’

kari’nja: *ereepa* ‘mat’ (> sp. *arepa* ‘majstunnbröd’) och många andra

(b) Översätt till svenska:

- Ariengatu núguchu nun nabuidunu muna.
- Hísiyeti uwi lun.
- Nani guríara to.
- ¿Ka babuserubai?
- Íbidieti nun átirila irumu tau.
- Yumbuitibu hamuga anhabu giara.
- Áfarati búguchi aban ounli.
- Háluaha háfuridun óuchaha haruga.
- Nidin aríahai úduraü.
- Nuguya mabuseruntina nuádigimari.
- ¿Ka tiri lani señora?
- Ariha hamutina súdara.
- ¿Ka abu ludin?
- ¿Ka biribai?
- Wagía madüguntiwa guríara.
- Máfaru numutu hiñaru to.

(c) Översätt till garifuna:

- *Jag vet inte vad din far heter.*
- *De ser inte denna plats.*
- *Ni vet inte vad den här mannen heter.*
- *Den här kvasten är vår.*
- *Du dödade mig inte.*
- *Vi ser inte den här båten.*

(d) Lokono-språket är ett systerspråk till Garifuna. Nedan ges några ord på lokono-språket samt deras översättningar till svenska i godtycklig ordning:

aba, biam/bian, bui, dike, diki, donkon, dukhun, duna, farun, hiyaro, khabo, kuthu, lira, tora
*kvinna, farmor/mormor, öra, hand, arm, den där (mask.), den där (fem.),
du, att döda, att sova, att se, efter, ett, två*

- Bestäm de korrekta motsvarigheterna.
- I ett tidigare stadium innehöll roten till lokono-ordet för ‘att sova’ en annan konsonant. Vilket ljud ändrades?

⚠ Ljudkorrespondenserna i ordet för ‘den där (fem.)’ är inte riktigt vad man skulle förvänta sig.

- (e) När de talar garifuna använder kvinnor och män ibland olika ord för samma begrepp. Följ tabellen nedan och fyll i de tomma rutorna. (De skuggade rutorna behöver ni inte fylla i.)

garifuna (kvinnligt tal)	garifuna (manligt tal)	lokono	kari'nja	svensk
eyeri		wadili	wokory	
	ati			<i>chilipeppar</i>
		dei	awu	
		dakoti	ypupuru	<i>min fot</i>
			ajamosaiky	<i>din nagel/klo</i>
		kathi	nuno	
	baligi		werùòpo	
	amürü	bui		→ (d)
				<i>min hängmatta</i>
	würi			<i>kvinnna</i>
	hugía (huguya)		amyjaron	
		kabun	oruwa	
	günwüri		kowai	<i>fiskkrok</i>
hürü	wayumu	koa	wajumo	<i>krabba</i>
		kodibio	tonoro	
		dalikin	yjeki	<i>mitt husdjur</i>
		marishi	awasi	
			enàtary	<i>hans näsa</i>
			kurijara	
		banahu	ore	
		shifen	ituna	<i>att vara/bli bitter</i>
	mua		nono	
		shimarha	pyrywa	<i>pil</i>
		oniabo, iniabo	tuna	
		khayaba	kusipo	<i>loppa</i>
		ikikhodo	wàto	
		hadali		<i>sol</i>
		bahu rheroko	pena	<i>dörr</i>
	núbana		yjere	
		shiba		<i>stenr</i>
		udaha	pi	<i>hud</i>

Nedan är några (men inte alla) ord som ska fyllas i:

agifida, amoro, au, balishi, bena, bodehi, bubada, búbara, dakora, dübü, dunuru,
gimara, hayaba, horhorho, hui, lígiri, lushiri, niligün, nógudi, nógüra, topu, ubanaü,
uburei, úraü, weju, worryi, wügüri, yegü

aska, fågel, jord, lever (subst.), måne, min lever

⚠ Ljudkorrespondenserna i ordet för 'måne' är inte riktigt vad man skulle förvänta sig.

(f) Nedan ges några meningar på lokono-språket samt deras översättningar till svenska i godtycklig ordning:

1. Bian thoyothonon dadukha.	A. <i>Det finns två landformer här.</i>
2. Bian horhorho yâka.	B. <i>Jag såg två vuxna kvinnor.</i>
3. Bian kasakabo diki landa.	C. <i>Han kommer att slåss med jaguaren.</i>
4. Dashî danoro diakoka.	D. <i>Den vuxna kvinnan kommer att höra fåglarna.</i>
5. Dashimakufa hîri lokoa hu.	E. <i>Jag kommer att anropa er med ert namn.</i>
6. Ikî kolokoka to hime.	F. <i>Han såg jaguaren.</i>
7. Ludukha to kabadaro.	G. <i>Fisken är i elden.</i>
8. Lufarafa to kabadaro oma.	H. <i>De kommer att förlöjliga mig.</i>
9. Lufarafa.	I. <i>Han kommer att slåss.</i>
10. Lufarufa aba kabadaro.	J. <i>Han anlände efter två dagar.</i>
11. Namithadufa de.	K. <i>Den vuxna kvinnan kommer att lyssna på fåglarna.</i>
12. To thoyotho kanabafa to kodibiobe khonan.	L. <i>Han kommer att döda en jaguar.</i>
13. To thoyotho kanabufa to kodibiobe.	M. <i>Mitt huvud är ovanpå halsen.</i>

i. Bestäm de korrekta motsvarigheterna.

ii. Översätt till svenska:

14. Lufarufa aba kabadaro tora hiyaroma.
15. Hushimaku we.
16. Horhorho diakoka to shibabe.

iii. Översätt till lokono:

- N. *Mannen kommer att lyssna.*
- O. *Vi kommer att skratta.*
- P. *De kommer att skrika.*
- Q. *Det finns tre män här.*

(g) En lista med ord garifuna-språket finns på svarsarket. Översätt så många ni kan till svenska.

⚠ Garifuna-språket (eller svart-karib) tillhör den karibiskaska grenen av den arawakiska språkfamiljen. Det talas av cirka 150 000 människor i Honduras, Belize, Guatemala, Nicaragua och i garifunadiasporan i USA.

Lokono-språket (eller arawak) tillhör den karibiskaska grenen av den arawakiska språkfamiljen. Det talas av cirka 2 500 människor i Franska Guyana, Surinam, Guyana och Venezuela.

Kari'nja-språket (eller karib) tillhör den karibiska språkfamiljen. Det talas av cirka 6 000 människor i Franska Guyana, Surinam, Guyana och Venezuela.

IDES = Instituto Departamental Espiritu del Siglo (Det departementala institutet "Seklets Sjal") är en organisation som ligger i Trujillo, i departementet Colón (Honduras).

ch (garifuna) = *ch* i det engelska ordet *church*; h (garifuna) = *h*; j (kari'nja) = *y* (garifuna) = *j*; kh och th (lokono) uttalas som *k* respektive *t*, men med aspiration; ñ (garifuna) ≈ *nj* i *konjak*; ü (garifuna) = *u* (lokono) är en vokal som uttalas på samma sätt som *o* in *bott*, men med orundade läppar.

En mestis är en spansktalande person som härstammar från européer och amerikansk ursprungsbefolkning. Å andra sidan, garifuna-folkets rötter är en blandning av afrikanskt härstamning och amerikansk ursprungsbefolkning.

Kassavabröd är ett slags krispigt tunt bröd gjort med maniokmjöl.

⚠ Ytterligare förklaringar utöver svaren krävs inte och kommer inte heller att poängsättas.
—Andrej Nikulin, Milena Veneva

Svensk text: Erland Sommarskog, Elysia Warner.

Lycka till!

- (b)
- Ariengatu nóguchu nun nabuidunu muna.
 - Hísieti uwi lun.
 - Nani guríara to.
 - ¿Ka babuserubai?
 - Ibidieti nun átirila irumu tau.
 - Yumbuitibu hamuga anhabu giara.
 - Áfarati búguchi aban ounli.
 - Háluaha háfuridun óuchaha haruga.
 - Nidin aríahai úduraü.
 - Nuguya mabuseruntina nuádigimari.
 - ¿Ka tiri lani señora?
 - Ariha hamutina súdara.
 - ¿Ka abu ludin?
 - ¿Ka biribai?
 - Wagía madüguntiwa guríara.
 - Máfaru numutu hiñaru to.
- (c)
- *Jag vet inte vad din far heter.*
 - *De ser inte denna plats.*
 - *Ni vet inte vad den här mannen heter.*
 - *Den här kvasten är vår.*
 - *Du dödade mig inte.*
 - *Vi ser inte den här båten.*
- (d)
- i.
• <i>kvinna</i>	• <i>du</i>
• <i>farmor/mormor</i>	• <i>att döda</i>
• <i>öra</i>	• <i>att sova</i>
• <i>hand</i>	• <i>att se</i>
• <i>arm</i>	• <i>efter</i>
• <i>den där (mask.)</i>	• <i>ett</i>
• <i>den där (fem.)</i>	• <i>två</i>
- ii. _____ > _____

(e)

garifuna (kvinnligt tal)	garifuna (manligt tal)	lokono	kari'nja	svensk
eyeri		wadili	wokory	
ati				<i>chilipeppar</i>
		dei	awu	
		dakoti	ypupuru	<i>min fot</i>
			ajamosaiky	<i>din nagel/klo</i>
		kathi	nuno	
baligi			werùòpo	
	amürü	bui		→ (d)
				<i>min hängmatta</i>
	würi			<i>kvinnna</i>
hugía (huguya)			amyjaron	
		kabun	oruwa	
	günwüri		kowai	<i>fiskkrok</i>
hürü	wayumu	koa	wajumo	<i>krabba</i>
		kodibio	tonoro	
		dalikin	yjeki	<i>mitt husdjur</i>
		marishi	awasi	
			enàtary	<i>hans näsa</i>
			kurijara	
		banahu	ore	
		shifen	ituna	<i>att vara/bli bitter</i>
mua			nono	
		shimarha	pyrywa	<i>pil</i>
		oniabo, iniabo	tuna	
		khayaba	kusipo	<i>loppa</i>
		ikikhodo	wàto	
		hadali		<i>sol</i>
		bahu rheroko	pena	<i>dörr</i>
núbana			yjere	
		shiba		<i>stenr</i>
		udaha	pi	<i>hud</i>

- (f) i. 1. Bian thoyothonon dadukha.
2. Bian horhorho yâka.
3. Bian kasakabo diki landa.
4. Dashî danoro diakoka.
5. Dashimakufa hîri lokoa hu.
6. Ikî kolokoka to hime.
7. Ludukha to kabadaro.
8. Lufarafa to kabadaro oma.
9. Lufarafa.
10. Lufarufa aba kabadaro.
11. Namithadufa de.
12. To thoyotho kanabafa to kodibiobe khonan.
13. To thoyotho kanabufa to kodibiobe.
- ii. 14. Lufarufa aba kabadaro tora hiyaro oma.
15. Hushimaku we.
16. Horhorho diakoka to shibabe.
- iii. N. *Mannen kommer att lyssna.*
O. *Vi kommer att skratta.*
P. *De kommer att skrika.*
Q. *Det finns tre män här.*

(g)

• abu	• anura	• irumu
• ábuna	• ariha	• ladüga
• achülüra	• ariñaha	• ligía
• adeira	• arüna	• nugía (nuguya)
• adüga	• ásurá	• ou(n)we
• adumureha	• áwaha	• súdara
• adura	• ayawa	• sun
• áfara	• bugía (buguya)	• tugía (tuguya)
• afeidira	• ebelura	• uagu
• áfurida	• eifi	• úduraü
• áluaha	• eiga	• umadaü
• aluguraha	• hagía	• un
• anhein	• halaü	• wagía
• anihein	• íchiga	• ya